

РОЗДІЛ 5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРИРОДНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ

MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION DEVELOPMENT OF THE NATURAL AND ECONOMIC POTENTIAL OF THE REGIONS

Розглянуто проблемні питання функціонування механізмів державного управління природно-економічним розвитком регіонів. Узагальнено теоретико-методичні засади державного управління природно-економічним потенціалом регіонів за працями вітчизняних учених. Акцентовано увагу на тому, що в державному управлінні розвитком природно-економічного потенціалу регіонів нині є значна низка проблемних питань. Під час дослідження виокремлені функціональні механізми державного управління. Зазначено, що механізм державного управління розвитком природно-економічного потенціалу регіону має бути комплексним. Окреслено комплекс регіональних завдань, вирішення яких має забезпечувати механізм державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Встановлено, що розвиток регіонів та країни загалом залежить від того, за допомогою яких механізмів здійснюватиметься державне управління розвитком регіонів.

Ключові слова: державне управління, механізми державного управління, регіон, розвиток регіону, природно-економічний потенціал.

Rассмотрены проблемные вопросы функционирования механизмов государ-

ственного управления природно-экономическим развитием регионов. Проведен обзор теоретико-методических основ государственного управления природно-экономическим потенциалом регионов. Акцентировано внимание на том, что в государственном управлении развитием природно-экономического потенциала регионов на сегодня существует значительный ряд проблемных вопросов. Во время исследования выделены функциональные механизмы государственного управления. Отмечено, что механизм государственного управления развитием природно-экономического потенциала региона должен быть комплексным. Определен комплекс региональных задач, решение которых должно обеспечивать механизм государственного управления природно-экономическим потенциалом регионов. Установлено, что развитие регионов и страны в целом зависит от того, с помощью каких механизмов будет осуществляться государственное управление развитием регионов.

Ключевые слова: государственное управление, механизмы государственного управления, регион, развитие региона, природно-экономический потенциал.

УДК 351.82:353:332.14](477)

<https://doi.org/10.32843/infrastruct44-24>

Іванова Т.В.

д.н.держ. упр., професор,
професор кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності
підприємств
Національний авіаційний університет

Ivanova Tamara

National Aviation University

Problems of functioning of mechanisms of state management of natural and economic development of regions are considered. The theoretical and methodological foundations of the state management of the natural and economic potential of the regions according to the works of domestic scientists are generalized. It is substantiated that the urgency of the issue of formation of the state mechanism of development of the natural and economic potential of the region increases in accordance with the increasing tendencies of economic development of the country, the increase of negative phenomena in society, the increase of threats in the sphere of economy, foreign policy, etc. Attention is drawn to the fact that the state management of the development of the natural and economic potential of the regions today has a number of problematic issues. On the basis of working out of scientific researches of leading scientists functional mechanisms of public administration – normative-legal, administrative-institutional, financial-economic are singled out. The impossibility of isolating one of the mechanisms of state governance for the development of the natural and economic potential of the regions, as they act simultaneously, is complementary and interconnected. It is stated that the mechanism of state management of the development of natural and economic potential of the region should be comprehensive. Studying the tasks of the state authorities to ensure the development of the natural and economic potential of the regions, the legal, organizational and economic mechanisms of state management of the development of the natural and economic potential of the region are singled out. The complex of regional tasks, the solution of which should be provided by the mechanism of state management of the natural and economic potential of the regions, is outlined. It is established that the development of regions and the country as a whole depends on the mechanisms by which the state administration of regional development will be implemented. Today, the modern science of public administration faces the task of improving mechanisms that will ensure the most effective achievement of goals and objectives of regional development, provide equal conditions for the functioning of natural and economic potential of regions of Ukraine, require targeted action by the state by regulating regional development and promoting individual regions. features of their natural, production and resource potential.

Key words: public administration, mechanisms of public administration, region, development of the region, natural and economic potential.

Постановка проблеми. Сучасна економіка України характеризується руйнуванням основних елементів соціально-економічного потенціалу як цілої держави, так і окремих її регіонів. Це пов'язано з нераціональним використанням природних ресурсів, недосконалою системою державного управління та політикою використання економічного потенціалу, недостатньою

сформованістю умов для науково-технічного розвитку країни тощо. Для подальшого зростання показників соціального та економічного розвитку нашої держави необхідні перетворення як на загальнодержавному рівні, так і на регіональному, адже соціально-економічний потенціал кожного окремого регіону формує загальний потенціал країни.

Сьогодні для України пріоритетним завданням державного управління є державне регулювання соціально-економічного розвитку регіонів, адже відсутні ефективні механізми державного управління природно-економічним розвитком регіонів. Створення нової моделі управління природно-економічним потенціалом регіонів України сприятиме зростанню природно-економічного потенціалу регіонів, підвищенню рівня і якості життя населення та стане передумовою забезпечення стабільності в нашій державі. Саме це і підтверджує актуальність дослідження проблеми державного управління розвитком природно-економічним потенціалом регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації, вдосконалення механізмів державного управління розвитком регіонів були досліджені багатьма вітчизняними науковцями. В останні роки вибраною у цій статті темою переймалися такі вчені, як: Т. Ганцюк, В. Горбик, О. Ігнатенко, Н. Мирна та ін. Загалом у дослідженнях науковців наведені різні важливі аспекти вказаної теми, але, віддаючи належну шану всім ученим, варто підкреслити, що багато питань щодо теоретико-методологічного забезпечення державного управління регіональним розвитком та побудови відповідних державних механізмів не були висвітлені повною мірою або недостатньо розробленими та потребують більш детального опрацювання.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей функціонування механізмів державного управління розвитком природно-економічного потенціалу регіонів у сучасних умовах та окреслення напрямів їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна модель державного управління в Україні, яка формувалася в перехідний період, враховуючи широкомасштабні трансформації в економіці, інтеграційні процеси, не відповідає вимогам сучасності, особливо у сфері вирішення питань регіонального економічного розвитку.

Сьогодні у вітчизняній практиці державного управління відсутній системний стратегічний підхід до розвитку регіонів. У питаннях регіонального розвитку нашої держави та державного управління в цій сфері є значна низка проблем, які перешкоджають забезпеченню економічного зростання, покращенню показників соціального розвитку, формуванню ефективної системи управління регіональним розвитком. З огляду на прагнення України до європейської інтеграції, пошуку власного місця та співпраці з країнами світового співтовариства на засадах партнерства і рівності, державне регулювання розвитком регіонів має стати пріоритетним напрямом державного управління.

Вирішення проблемних питань державного управління розвитком природно-економічного

потенціалу регіонів має стати одним із чинників стабілізації ситуації в нашій державі та формування умов для подальшого розвитку регіонів та країни загалом.

Тому подальший розвиток та ефективне функціонування регіонів можливе за умови існування дієвого механізму державного управління розвитком природно-економічного потенціалу.

У науковій літературі під механізмом державного управління природно-економічним потенціалом регіону розуміється сукупність принципів, методів та заходів, спрямованих на здійснення державного управління регіонами України, а також їх інституціональна реалізація [4].

Узагальнення наукових напрацювань провідних учених щодо теоретичного обґрунтування державного управління розвитком природно-економічного потенціалу регіону дає змогу виокремити функціональні механізми: нормативно-правовий, адміністративно-інституційний, фінансово-економічний. На нашу думку, неможливо підкреслити ступінь важливості будь-якого із них, оскільки вони діють одночасно, є взаємодоповнюваними та взаємопов'язаними.

На підставі аналізу наукових праць вітчизняних та іноземних авторів щодо державного управління природно-економічним розвитком регіонів загалом можливо дійти висновку, що механізм державного управління розвитком природно-економічного потенціалу регіонів має бути комплексним.

Комплексний механізм державного управління розвитком природно-економічного потенціалу регіону являє собою інтеграцію правового, організаційного та економічного механізмів, що включають у себе методи правового регулювання, організаційно-економічні методи, важелі, інструменти впливу на керований об'єкт [2].

Різні науковці відповідно до комплексу методів управління серед складників системи комплексного механізму державного управління виділяють декілька різновидів механізмів. Більшість дослідників керуються тим, що фактори державного управління повинні мати економічну, соціальну, організаційну, політичну і правову природу, і на основі цього серед елементів комплексного механізму державного управління виділяють економічний, мотиваційний, організаційний, політичний та правовий механізми [1, ст. 21]. Таким чином, комплексний механізм державного управління розвитком регіону має бути представлений окремою системою, в якій взаємозалежні і взаємозумовлені нормативно-правова, організаційна, а також економічна компоненти.

З огляду на перелік завдань органів державної влади щодо забезпечення розвитку природно-економічного потенціалу регіонів, вважаємо за необхідне виокремити нормативно-правовий, організаційний та економічний механізми. Розглянемо

більш детально кожен із зазначених механізмів державного управління.

Нормативно-правовий механізм державного управління являє собою сукупність правових засобів, які здійснюють правове регулювання суспільних відносин в управлінні розвитком природно-економічного потенціалу регіону. Нормативно-правове забезпечення є важливою складовою частиною механізму державного управління розвитком регіону та визначає межі здійснення функцій механізму та діяльності його суб'єктів управління.

Організаційний механізм державного управління розвитком природно-економічного потенціалу регіонів є вкрай важливим. Організаційний механізм державного управління включає в себе сукупність правил і процедур діяльності суб'єктів державної економічної політики на регіональному рівні щодо розподілу функцій між такими суб'єктами, кадрового, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення та покликаний забезпечити функціонування та координацію інституцій (суб'єктів) державного управління розвитком природно-економічного потенціалу регіону.

Аналізуючи праці науковців, які зробили суттєвий внесок в уточнення понятійного апарату механізмів державного управління розвитком природно-економічного потенціалу, необхідно згадати В.М. Горбика, який визначає, що центральним елементом організаційного механізму є структура управління, за допомогою якої поєднуються різні сторони діяльності, регламентуються внутрішні зв'язки і досягається стійка система службових відносин між структурними підрозділами і працівниками апарату управління [2].

Особливе значення в реалізації державного управління на регіональному рівні відіграє економічний механізм, який включає в себе сукупність економічних методів, інструментів, важелів для досягнення поставленої мети. Основною метою його функціонування є посилення конкурентних позицій регіону шляхом використання переваг стратегічного прогнозування та планування.

Погоджуємось із трактуванням економічного механізму державного управління, запропонованим В.М. Горбиком. Автор зазначає, що економічний механізм передбачає управління системою ринкових відносин, системою економічного впливу з боку держави. На відміну від організаційного механізму, що регулює організаційні відносини між елементами системи, економічний механізм державного управління розвитком природно-економічного потенціалу регіону реалізує систему економічних відносин у процесі управління [2].

Підсумовуючи викладені вище положення, можна сказати, що механізм державного управління природно-економічним потенціалом регіонів має забезпечувати вирішення такого комплексу регіональних завдань, як:

– закріплення основних положень соціальної та економічної політики в законодавчих актах;

– оцінка соціально-економічного становища регіонів на основі сучасних методів прогнозування та оцінки обсягів виробництва продукції, ефективності використання ресурсів, якості життя населення;

– формування сприятливої цінової, тарифної та кредитно-фінансової політики на міжрегіональному і міждержавному рівнях для виробництва продукції, проведення робіт і надання послуг;

– аналіз продовольчої безпеки на основі вивчення наповнення продовольчого ринку, контролю за організацією централізованих продовольчих фондів та регулювання цін на продукцію сільського господарства в регіонах, розроблення пропозицій щодо створення і використання резервних державних фондів;

– сприяння розвитку ринкової інфраструктури в регіонах, регулювання основних пропорцій міжгалузевого і внутрішньогалузевого обміну;

– забезпечення умов нормальної конкуренції на продовольчому ринку;

– розроблення маркетингових та консалтингових програм для розвитку малого бізнесу і підприємництва;

– подолання економічного спаду та створення умов для активізації та розвитку підприємницької діяльності, що є невід'ємною умовою забезпечення майбутнього економічного відродження та росту;

– підтримка та стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку економіки, що дасть змогу сподіватися на стабілізацію економічної ситуації та створення потенціалу для конкурентоспроможності та зростання економіки в нових умовах [3].

На підставі проведеного дослідження варто зауважити, що від того, за допомогою яких механізмів здійснюватиметься державне управління розвитком регіонів, залежить якість і швидкість здійснення реформ як у регіонах, так і у країні загалом. Тому використання комплексного механізму має забезпечувати рівні умови функціонування природно-економічного потенціалу регіонів України, забезпечувати взаємодію та цілеспрямованість функціонування суб'єктів та об'єктів державного управління на регіональному рівні, вимагає цілеспрямованих дій з боку держави шляхом регулювання розвитку регіонів та сприяння окремим регіонам, використання особливостей їх природного, виробничого і ресурсного потенціалу.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, вимога сьогодення, яка стоїть перед сучасною Україною, – це удосконалення системи управління регіональним розвитком. Від практичного втілення реформ державного управління регіональним розвитком залежить конкурентоспроможність регіонів та України в майбутньому.

Вже сьогодні державне управління розвитком природно-економічного потенціалу регіонів має передбачати системні дії щодо забезпечення збалансованого функціонування регіональних систем, основною метою яких є покращення якості та підвищення рівня життя населення. Аналіз вітчизняного досвіду державного управління природно-економічним потенціалом регіонів показує, що його ефективність багато в чому залежить від механізмів управління. Механізм державного управління природно-економічним потенціалом регіонів є досить складним і багатофункціональним, його застосування у сучасних умовах потребує оптимізації, удосконалення. Подальше удосконалення процесу функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів передбачатиме створення, коригування та забезпечення його дієвості в системі управління регіонами.

Тому перед сучасною наукою державного управління стоїть завдання вдосконалювати механізми, які дадуть змогу забезпечити найбільш ефективно досягнення цілей і завдань регіонального розвитку, забезпечуватимуть рівні умови функціонування природно-економічного потенціалу регіонів України, вимагатимуть цілеспрямованих дій з боку держави шляхом регулювання розвитку регіонів та сприяння окремим регіонам, використання особливостей їхнього природного, виробничого і ресурсного потенціалу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ганцюк Т. До проблеми визначення елементів комплексного механізму державного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 3. С. 17–26. (дата звернення: 25.05.2020).
2. Горбик В.М., Ігнатенко О.С. Вплив місцевих органів публічної влади на розвиток природно-економічного потенціалу регіону. URL: <https://kiyvagrolis.com.ua/vplyv-mistsevyh-organiv-publichnoyi-vlady-na-rozvytok-prirodno-ekonomichnogo-potentsialu-regionu> (дата звернення: 22.05.2020).
3. Горбик В.М. Напрями розвитку механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів: міжгалузеві аспекти. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1375> (дата звернення: 01.06.2020).
4. Горбик В.М. Моделювання механізму державного управління природно-економічним потенціалом

регіону. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Т. 29 (68). № 3. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/10.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

5. Мирна Н.В. Опрацювання комплексного механізму державної регіональної політики. *Державне будівництво*. 2010. № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/2/09.pdf> (дата звернення: 25.05.2020).

REFERENCES:

1. Hantsiuk, T. (2014) Do problemy vyznachennia elementiv kompleksnoho mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia [To the problem of determining the elements of the complex mechanism of public administration] *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, vol. 3, pp.17–26. (in Ukrainian) (accessed 25 May 2020).
2. Horbyk, V.M. and Ihnatenko O.S. (2019) Vplyv mistsevykh orhaniv publichnoi vlady na rozvytok pryrodno-ekonomichnoho potentsialu rehionu [Directions of development of the mechanism of state management of natural and economic potential of regions: intersectoral aspects], *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*. (electronic journal). Available at: <https://kiyvagrolis.com.ua/vplyv-mistsevyh-organiv-publichnoyi-vlady-na-rozvytok-prirodno-ekonomichnogo-potentsialu-regionu> (in Ukrainian) (accessed 22 May 2020)
3. Horbyk, V.M. (2019) Napriamy rozvytku mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia pryrodno-ekonomichnym potentsialom rehioniv [Directions of development of the mechanism of state management of natural and economic potential of regions], *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. (electronic journal). vol. 1. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1375> (in Ukrainian) (accessed 1 June 2020).
4. Horbyk, V.M. (2018) Modeliuvannia mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia pryrodno-ekonomichnym potentsialom rehionu [Modeling of the mechanism of state management of natural and economic potential of the region], *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho. Seriya: Derzhavne upravlinnia*. (electronic journal). vol. 3. Available at: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/10.pdf (in Ukrainian) (accessed 25 May 2020).
5. Myrna, N.V. (2010) Opratsiuvannia kompleksnoho mekhanizmu derzhavnoi rehional'noi polityky [Elaboration of a complex mechanism of state regional policy] *Derzhavne budivnytstvo*. (electronic journal). vol. 1. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_20 (in Ukrainian) (accessed 25 May 2020).